

DOCTEUR J. ETCHEPARE

LES ALDUES (B.-P.)

Nomicus l'abbé,

25

Vos observations m'ont vivement intéressées. J'en tiendrais compte dans la revue générale - tout simple - du concours de l'année, qui, constamment le septième à "San Henis". Par ailleurs, j'ai pu me borner à vos observations des réflexions suivantes :

Jangit - Supposons jan pris substantivement, ce qui n'est qu'un cas rarement. Dans cette hypothèse, le mot jangit signifiait "faiseur de manger" ou "ayant un besoin réflexe de manger", tout comme jechit signifie "ayant un besoin ou une envie réflexe de faire". Mais ce n'est pas cela qui exprime le mot français "boire", (devenir habitué, par la quantité ^{quantité} habituelle, à boire de quantité ^{quantité} habituelle, le thème verbal : alors la composition du mot serait réflexive, tout au moins flexionnelle.

Dans la seconde hypothèse, jangit est à rejeter, pare qu'il est défensable. Je ne vois d'ailleurs pas qu'on le emploie jamais. (Billet d'un/a) a bien pu le employer une fois ou autre, mais l'autre l'autre l'autre, si ce n'est par une association, ne paraît avoir servi une fois seulement - hors autre le mot jale (jan + gal contractés) et cela suffit.

Zuban - J'admets zigan (zer + gain), mais la transformation phonétique de z en z (zuban) est si évidente de chose tellement rare qu'il me paraît volontiers de critiquer un écrivain - ou un homme ou peuple ou autre - qui les réalise oralement ou par écrit.

Thitje - Je comprendrais un basque qui, ne montrant une fois un abri par le humilité et civilité par la fine, me dirait : Thitje da feutje hiri, Wata hoc thitje bit (Il y avait en effet un changement dans la nature de l'abri, un changement par lequel, tout les traits par le suffixe je. Mais on y a bien

faute de transformation dans une fonction, et par quel travail mental logique la habitude d'abbas ne les pu donner au mot illic le sens de fonction!

Qhimi — Bien. Commençons-le, puisqu'il est généralement employé en arabe, et en arabe, quelle que soit son origine.

Toroin — D'après mes investigations, c'est une poignée de laharraïllé, qu'il s'agit d'usage on n'a pas fil. Cependant, au point de vue quantitatif, les deux étaient aux nombres, sans brèves. Je n'ai pu obtenir à ce sujet de renseignements très précis, et la seule certitude n'est que n'importe quel jour de la semaine, et la seule qui soit sûre soient tous les travaux de laharraïllé. D'après une enquête à Marana, toroin signifiait très peu à une ligne et fil.

— Jai, matière; gai, digne de. Je suis en cela le contraire écrit dans le Shahnama. Il y a un certain nombre de mots, par exemple Uraty ou Abbasie — plutôt pas à dire —, mots empruntés, pour lesquels j'ai consacré une profonde investigation. C'est une distinction arbitraire qu'ils exigent d'être, en un tel contexte, même de la langue. C'est évident de même cependant que ce sont les dans toutes les langues — subtilités auxquelles ni le Shah ni Uraty ni le Shah ne se prêtent.

— Har, abar — Un tel point que vous avez raison; mais en Basin-Narane et au laband, je suis sûr qu'on dit abar pour les branches brutes, et on fait le feu. Har, matière de coupe, et au Shahnama de préciser par à peu le sens exact de chacun de ces mots.

Mais, en une fois, les recherches affaiblissent notablement votre très remarquable et minutieuse tentative. Vos arguments en un certain que j'ai spécifiés, dépassent le motif. La, mes arguments de genie; mes arguments de genie d'... reconnaissances.

Au plaisir à vos services.

8-V-27

DOCTEUR J. ETCHEPARE

LES ALDUDES (E.-P.)

Adiskide maitea,

Ez degazutet duus argirik eman. Badau
urte andana handikoa aditzen dituzela
lau neurritz polkit horiet i aditzen ere
ba Zaldubey-ren ganik diela. Badau
beldurra, emeki emeki eta bere baitarik
begala sortu ondoren, horibaitik Zaldubey-re
gaur eman zituzela, geroztik hala
baitaude.

Baditake bigikitantean Elisalde-ren
lumatik zien lehenbigirik athena-
Bchinik behin, ez du zorbait urte
baizik ikusten dituzela Eskualzaleen-
Biltzarreko "Buletin"aren estalgian-
1920-ekoan etziren han, eta ondoko
urteetrik hura dugu Elisalde
izagleri.

Chuchen jakitako, berari galdetuta

bejalakrik ez litate, haxe ustez -
Galdeginen datok, zure ijeman,
Zubait asteroen buruko, Baimara
elzarrakin hilduko girelarik.

Bihotzez esku,

J. Itchifan

DOCTEUR J. ETCHEPARE

Canillo

~~LES ARBRES~~ (B.-P.)

Monsieur l'abbé,

Le problème d'un "Jure Herria" de quelque intérêt, susceptible de réchauffer le cœur et d'éclairer vraiment l'intelligence du lecteur, capable aussi de faire progresser les tendances autochtones profondes, linguistiques et autres, en établissant entre elles sinon la convergence, du moins une certaine cohésion, est chose des plus complexes.

Je pars de ce fait - sur lequel nous sommes tous d'accord - qu'une Revue se paramant que tous les deux mois n'a qu'une portée et une influence dérisoires - et fait, de toute nécessité, une Revue mensuelle toute au moins. Ce n'est d'ailleurs qu'à cette condition que nous attirerions des abonnés, en consacrant les 730 centimètres que nous avons -

J'entends une Revue mensuelle de même format et couverture que le "Jure Herria" actuel, mais à volume réduit, approprié à ses ressources -

J. demanderais pour ma part, et pendant deux ans - dussions-nous pour tenir le coup faire appel à l'Arkabaldeen-Biltzarna, à la Fédération de la Velote Basque, voire à quelques grosses bourses particulières - une publication mensuelle d'une quarantaine de pages - J'en suis persuadé que, en procédant ainsi au flûte à la suite d'un tel lancement de l'affaire, nous n'aurions plus besoin, à partir de la 3e année, de ressources extraordinaires.

Il découle de ce qui précède que la moitié des numéros devraient être rédigés entièrement en "castané" (français et espagnol), l'autre moitié en basque - Le basque pourrait cependant empiéter quelque peu, et occasionnellement, sur les numéros écrits dans les deux langues romanes - Attention

les mois impairs au basque par exemple, les mois 1 & 2
pairs à l'arabe.

Mais à quelles matières traiter? me diriez-vous.
Quelles proportions donner dans chaque volume — approxima-
tivement — aux diverses langues, dialectes et sous-dialectes?
Je résume le tout, grossièrement, dans le tableau ci-joint.

Le seul pas les sujets qui manquaient, comme
vous voyez. Quant aux réacteurs, il s'en présenterait
aussi, je crois, en nombre suffisant. Dans l'embaras,
le Comité de Réaction pourrait résumer un ou autres
articles intéressant de "Euzkera", de la Revue interna-
tionale des Etudes Basques, ou autres Revues en langue
basque, des grandes Revues espagnols et françaises.
Le tout devrait s'oublier, s'avoir un lieu de réunion,
de s'entendre, de se concerter.

Je vous serais reconnaissant de m'en avoir bien
agité d'ores et déjà toutes ces questions avec les
membres du Comité, au fur et à mesure que vous les
venez au Petit-Seminnaire, afin que le programme se
trouve aux trois quarts élaboré pour votre réunion du
10 janvier -

Je compte d'ailleurs venir vous voir moi-même, sous
peu (un mercredi de préférence, vers les 16 heures, 30).
Nous causerons de toutes ces choses ensemble, pendant
que vous me ferez visiter l'établissement, que je
connais guère encore.

Bien cordialement,

J. Stedje

1930-11-3

numéros

en

"Ordana"

30 pages de français curion

10 pages d'espagnol

Récits d'événements contemporains
- d'événements anciens

Vie des Basques dans leurs pays

Biographies de personnages célèbres

Histoire documentaire

Notions de géologie, d'archéologie,
d'épigraphie, etc. --

Sciences, arts, littérature, critique

projeté, sociologie, etc. etc.

Certaines études sur le mouvement
religieux, sur les législations
antérieures et modernes, les

Questions économiques et financières

Linguistique - Extraits de textes anciens

Contes - Récits de voyage
Musique et poésie
Jeux - Agriculture, élevage, chasse, pêche, etc.

OBSERVATIONS

103

- 1 - S'il est amusant et un peu long, l'écriteur en sera un bon lecteur, de pages que chaque s'elles s'expliquent, mais de 10 pages par fascicule - Au total, ne se fait que laisser le lecteur (généralment).
- 2 - On plus d'un "conte" par fascicule, et que celui-là soit bon.
- 3 - Autant que possible, obtenir des copies d'un seul tenant, comportant 2 ou 3 pages d'impression au plus.

numéros

en

Basque

Dialecte biscayen -- 4 p. env.

- guipuzcoan -- 6 -

- labortin de bas-basques, considérés } 22 p. env.
mixtes et cigari

- souletin -- 8 p. env.

it

(dans la mesure où nous pourrions dans l'état actuel de notre langue, nous efforçant de la faire progresser).

- 1 - Entente avec tous les journaux basques, afin qu'ils écoutent le plus possible de la prose de "Jean Henin" (rapports initiaux, ou simplement d'extraits, en feuilleton ou autrement) et qu'ils fassent, à leur tour, les nouvelles de poésie.

30-XII-30

Jam ajea,
Milesker bihotzetik zure lagiantza onartat
Berdina bekizu, nola nikauti, taugin.

DOCTEUR J. ETCHEPARE

urthea - Gitzala behin elgarritarab dit,

bere gortziganen egumak -

P.S. - Ez dakit nolaz, eskuratzeke du

Eranda
Asteleku (B., P.)

oraino ilhabethe huntuako "Gure Herria"

12. X. 31

DOCTEUR J. ETCHEPARE
CAMBO-LES-BAINS (B.-P.)
TÉLÉPHONE 51

Jain apezar,

Igorri danyut egun gogotik Beribilez liburu-
koa, baitakih gogo onez dugula irakurtuko.

Antzez nausi da Buruchker. Eskuara
bedinagoa du, nahi gehiagorekilakoa, bai
eta estiaagoa du bere argia. Hitz gordindak
ez ditub metatu Beribilez-ean, hango
kapituluko batean egiazen amodio bijiegi
behartu zitzaitez bezala. Ez dut ere
uste attera zaitan biririk, aldi hontan.
Hortarik bederen etxat samurtuko nehor,
gizon zuzenik samur batitake gordinkeria
batzuz, gauzen araberako direnari.

Buruchker badaude halere, lumaz
egin izan dutan lanik ^{goregarriena} ~~batute~~ liburu
hortako orrialde batzuek, ^{beren garbitasun,}
zain, argi eta su bereziaren gainera,
bururako usain on bat, ezin galduzkoa.

Di! ahalik banu, bertze holarako batzuen
idazteko! Zahartu banig, ordean, eta
lorey gabetu batkierokotz!...

Orduko nere ideez byzentatean halaber,
nigan adinean ere liburu hartan ez dut
aurkitzen bat, higuinde zaitanik.

Adiarazi dautzun-arren etjicla
idazipen bereko, berdin zure lagun on
galditzen niz eskuararen alde-

J. J. Etchepare
3

Kambotik, 1931^{ko} urriaren 27^{an}

Jain apaia,

Jure letani behar ditut ikardetsi
bederen bi hitz, den gutieneko langaririk
ez dabil jure da ene antean geldit.

Esker mila ene liburuñagaz igorri
dauy Kidagun laudorioz. Berrikirango
lantua baina baina, estigoa "Berrikirako"
baino, hizkuntzaz aberatsagoa ene ba,
atxan bejkitartean ideritzen nikan
hobea dela. Esker du gutletasuneko
sua; ez horarik, uste zintzen bezala,
egianen alderako amodio bizi, nahiz
ez dutan lehen bezain bizi agertzen
axhalerat, ohantua bariuz ez duela
hambab balio agertzeak.

Gertatu zait ba ene domboran,
nahiz bakan, ulijieneko sinistec
sista batzuen emaita. Aitor dub
ahulzia bat ijan dela ene aldetik.
Euskitu egasage ordean gizon bat,
bat bakarra zukan bane, berak

ez bezalako sinesteer sistarik
emari ez duenik. Gaur den egu-
nean urriti dab balere oyariki
bikuntz ijanik batgutari, ahaz ala
leuzag. Ichilltasuna hamitzeg ederrago
da; eta ichilltasuna beru baino,
sinesteer araberolab zehuntzian
bifitzea.

Elijanen chedeeg mintzatu zaiarik.
Onhartzen dab haurren orotaz argitzea
lukela, eta aytunen chedematzea.
Bainan ikusiak ditub eta haytatuak
nor-nahik bezain ontra gibelenduak,
eta sokula baino azkarkeago darrak,
erlijioneko erokaspen berzi batzuz
kampo, argitzale hedadunakozozak
eta chedematzale chuchenago, apain-
goak litazkela apez ez serora
ez litazken katholicoko batze —
familiadun aitama katholicoko batze,
ahalaz, — apezak berak eta serorak
berak baino.

Azuri zait zuk eta nik gurea

horiek eta batze arko ez ditugula
ikusten begi beraz. Ez da
makuririk kalere. Goazin bakotcha
gure sailari, ezin dezakeguna ezin
fede oroz.

J. J. Itakopau

Handwritten text, possibly a list or notes, including the word "Lithium" and other illegible words.

[Signature]

Handwritten text, possibly a list or notes, including the word "Lithium" and other illegible words.

Handwritten text, possibly a list or notes, including the word "Lithium" and other illegible words.

Cambolit, 1931re hazilaren 7^{an}

Jaur apaga,
Bi hitz oraino agromak, one aldit,
gure estobadano huntan - zure letra
luz, eskurara ederrakoa!

Ena ustia da jakintza gehiester
apuzak bario hamar edo hamar alorij
gehiago agroman, amakitu edo edon
delata apuz etjienak. Agente noren
obrak bederen hor zira lekuko.

Ikasteko berdir or zisla apuzak
edo hobe, onsten daizak.

Enakasteko ordean ez da asti.
Enakasteko zuzentki eta zukiutki, era-
kaslearen adinendunt eta zukiutki
behar luktate doi beh askatasun,
apuzak - behar batzuek salba - ez
sutera.

Jaurioa, leburuetan amakigen zion
jakinizetako enakaspamak behar
litazki orkatu - egokizko neurrian
munduan bizitzeko gizonen emaitza
daizkon enakaspamekin; apuz gutxi

dezagketa gura.
Ikusiak ditub hurbilik, eta lagtutak
apuz eta fardoen eskularik - Jaurioak
barne - attera gizon gortak. Utebean
edo haurian leburuetan edo oraindunt
ijan etjienean, juty gehienak

harrigarriak ziren; eta harizgarri
egitekoak, ez balitzte beren
shedderrate izan, emeki-emeki, bertze
esku batzuek.

Ardianzter dantze philosophia n
Commissi delako zer bat. Eskualdey
andana bat badarazko, Aleman
andana bat bezala. Ez da karea.

Guhau barne bethi epiteu eta
desegiteu ari den Izaita bala
ikustea gutxi, bertze den y.
Hoyi ta hamazazpi urte bada
bermatzen nirela, eskualde jurgitarik,
nahiz jakin Izaita hori zer den
bera baitan. Eta... beharberjako
egunean bezain jazo niz.

Izaita ~~haren~~ haren mamiy argi
gehiago batututa uste dutenak,
hala esla bigarren Izaita bata
gauria ikustea dutenak, hurre mamiata
berbanceriat banis gehiago adierinduz
sarte gabe, batze ala bertzeak eztey
ohi dituz bere alde, — inguruta,
azpiy esla olatuey lotzen ety dirigitanean.
Suntse jurgier, zuzizkoak duelaik,
begitarte on epiteu dut.

Elizako buruzagi politikereu batzuek

epini gaizkiago erabilia eseri
bazarik ere andurakto, jalarbey
sarte hurre bezain bertze altetazgarriy
y dut haatik eguztey.

Zurekin bethi, eta bertze y,
elgar adi giteykeruten.

Dj. Utebaur

Handwritten notes at the top of the page, including a signature that appears to be "W. H. ...".

Handwritten notes in the middle section of the page, continuing the text from the top.

Handwritten notes at the bottom of the page, concluding the text.

1931re lotajilaren 22^{an}

Ukan nituen bai ^{Jain apez,} zure letra ona, bai
zure bi liburuetak - Nire eskerrak hobereak
hiruentsat.

Liburuetak bizkitartean soberakin ziren -
Handiena orain nuen agertu orduko, eta
Kochkova, iragartu orduko + manatua igor
gegaraten.

Ez baitzen ageri, ijan nintzen duela bost
egun liburu-saltzean - Aurkutu nuen
mutchurdina loiztan = jina zuen Belgikalik
edo g' dakit nundik. Eta bagituen ja,
begiratu eta begiraguan, 160 saltuak.
Fortunen baten egitura doa gaixoa, juri
esker.

Lasserren etcheko mutchurdinak altij,
etjandian halako begitartetik egin = garajalik
g' omen da hantak ijitte "Berititz". Iri egin
nuen, egotik, baitakit asfaltuan eskualdean
biketuko eta - erran behar dut ere - Sakelako
berri -
Dena den, eskerrak dauzkizut oraino

liburuen barneko-aldian iskiriak
dazki, idazun lantzen. Nauruz gaurtik
dira, hila aste y bategu ere, banian
lehiatzen nute eskuzaren alde lehi
guzaitzaren ezitara, eta hatakotz or
atsen eman daitet.

Egon pichkor, y sobera ahik of bero,
hatsaren gainan auz jauraki gortey
zure lanari. Azian y zue y bel
y berter avens alfontan bernalinik
gelditako.

D. J. Itchegane

20-VII-32

7ain arija.
Akerkisko arijan zatjajikie, egun hoitan,
ene leinuñoren lausaldjan. King eljail
isuri - ez zuhauri ere, arabes - gainberjeren

DOCTEUR J. ETCHEPARE

gai zeta. Ballita da, ba, eta sarkona (exan
nabi baita zaku lane. handikoa) bainan
gehigokarik ez. Hingiaie ere baditake onta
krabiti sultan. Bithi, ahal nuen geyin egindub

TELEPHONE : 51

CAMBO 18-PJ

Osoiki alferrelām ey othe ? :-

Esker mila halere juve lautorioentjak, ey
baitak behinere ukau hanitz zensetan
Zama handiko bat kendu sauluzan beldak
bijkarretik. Ene emagteak etjiten begi ony
ikustan, liburuttoan agertu dituzan yez.
tasun joubait. Eta hona nun garbikiago
oraino situzen erespikatu, frantzesy ! Egitu
jait emagte. Bajinaki ordea join hasane
den orai jureljak ! ... Ikuz artio, eta izanochi
Hittak :-

25-VIII-34

DOCTEUR J. ETCHEPARE
CAMBO-LES-BAINS (B.-P.)
TÉLÉPHONE 51

Monsieur l'abbé.

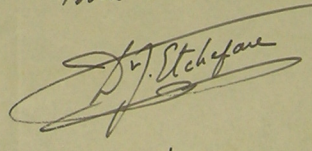
Ne recevant pas comme à l'accoutumée
les épreuves d'imprimerie, j'ai demandé des
explications et j'ai vu qu'aucun manuscrit
signé de moi n'était parvenu à "La Croix".

Huriez-vous cette fois, pour des raisons
dont vous êtes seul juge, écarté ma prose?
ou ne l'auriez-vous point reçue par hasard?

Dans la première de ces deux hypothèses,
je vous prierais seulement de vouloir bien me
conserver les feuillets, que je viendrais vous
reprénder un jour ou l'autre.

J'espère, au surplus, vous revoir jeudi,
au "Trinquet hermine".

Bien cordialement,

Jauri apezar,

Irakurte dituz Oxobieren
 olerki guzirik. Elizako liburua
 batentzat on balin badira, etzait
 iduri ager ditazkela, ez "Jure Herria"
 ez "Eskualdunena". Beraz olerki mota
 batzu noizean behin egun balitzagu,
 atsegin handi nuke ere atsetik,
 neurritzaren chuchon neurturen
 baitaki gure lagunak, eta berak
 neurritzetan baititu zureak osoki
 eterrak.

Nahizago dituz bigkitartean Oxobieren
 idatz larrik irakurte, olerkiak
 baino. Hain hobeki ari dela,
 hautaki ere ba gehiagotan, badirudite;
 herren, hata nekazko derabil,
 bama-beraz, eta bere uinakak
 irakurtera urten dituz sobera.

Zure jurtzari,

P.S. Sei eta zazpi orrialde ipariko dazkizue, ~~St. Etienne~~
 hamaikaz "Jure Herria"entzako."

*Bonjour milia
pour la veille de ce jour*

DOCTEUR J. ETCHEPARE

*Esker mila, utthalotako igorri
Dauztugun agur eta agianekizak.
Ona bazagu ene labe, nik jener*

TÉLÉPHONE : 61

CAMBO (B.-P.)

gobea zantak orain, orain
handiaton juziz

Dezoiun hila-hila esky-eku
"ekhi", eta gitar elgarakini
sail burari jarrai. Darranek
hisa ^{zabal} ezta zandera.

Docteur J. ETCHEPARE

LES ALDUDES (B.-P.)

GERLARIEN OHORETAN

1
Huna Etchepare medikuak Alsuoko bestan egirikako
muntzaldia :

Herritar eta auzo haurrede maitiak

Huna beraz nun gien, azkenekotz,
Baztan eta Baigorri bi herrialdetakoa,
elgarretarak bilduak garaito bozkarioan.
#Bortz urthe luze, etzigarri, elgarri eskuz
esku, bihotz bihotz atchiki duzu;
bortz urthe luze, etzigarri, guziek balan
ditugu gainerak hartu, bainan fede bizi,
azkar, ezin kordokatuako berarekin, goralde
goiti-behekiak. ^{ez jaitzian ezin zija elgarretarik!} ~~ez jaitzian ezin zija elgarretarik!~~
Bilke gozo, ^{kan izandorak} ~~orraitzani zortoneko~~ ^{orraitzani zortoneko} ~~ezin~~
ahantzizke bat! #Soldado maitiak ^{zue}
baitautzuegu zori, ^{ezin berrak zue} ~~eskerrak zue~~ orori
eskerrak bizirik itzuli zieztenor, ~~hott~~
eskerrak hiler ~~hott~~

Etche hau zen gure egiazko bil-tokia
Eulisionezko sineste guzian arabera, guduan
Verori gizonak baitaukate Jainkoa baithan
izate bat berezia, nolako bejitate

arraiarakin ez dazuke behatzen egun,
numbaitik, arras kurbiletatik orobat, Balleko
nausi Jean-Baptiste zenak, — egun
hau Fbantzariantzak eta guretzak ardi
zabien zatik, denaz geroz lau urtey
gudukatu, eta azkenean hil, gure
heritar maitia.

Etzutzen zintuen orok. Etzitaken
gazte lagun hoberik: ~~zuzen~~ behar
den larderiarekin, aho oneko, langile
suhar, plaza gizon eder, zinez alduar,
herriaren oholaz minbera nola bertaren,
herrialdeko gora-beherer atzavri, eskualtuen
garbi eta fededun azkar, oro bazituen.
Zonbait urte hotan ja, gain hotako
gijontzjak hartatua ginuen + arrendijemen-
duko kontseiluan.

Gerlari hoberenentarik izan da,
haribertzetaraino non gure haurren haurrek
eskual-herrietan, beren ondokoer erakatsiko
baitute haren izena. # Aitzin hartan
ihiziketa bezala zabilan, bulhardetsuki,

zalhoi eta begi beharriak erdi; pilotariaren ^{karriak} ~~karriak~~, besorik zainhartenez
 bihurtzen zakolarik etsaiari bere ukaldia. # Nhoiz ez du erakutsi
 dirdugarik ere, halako gogo kharitua baitzuen. Kanaien erantsi izigamiaren
 ondolik, bazoalarik agerian etsaiari buruz,
 izitzen zuen hau bere karri-karte eta lurpeetan,
 izitzen bere gothorraz, bere oihuaz, bere beharraz
 beraz. Multzoka eta burua ahal ekartzen
 zaitzkiegun gibelerak. # Verdunen, frantsesek
 Douaumont deitua geriza berri eskuratu
 zutelarik, harek zuen lehenbizikorik
 egin + ahur bat lagunekin + mendia
 aren itzulia, ^{zopakotaren} ~~deitua~~ heriotzeko
 pilota eskuan. Bakarra izan balin bada
 herrialde hontan hoin handi, haritz eta haritzak
 jaurriki izan dira urhats berer. # Batzu

4

hemen dira, nolazpait oso edo
beron gauiak doidi sendaturik; bertzeak
etsaiaren lurretan, Frantziako eremu
zabalduaren gain; garaitikoak Balle
jena bezala itzaliak, baina gure
orhoitzapenian bethierkotz bizi.

~~Ez dut ahantziko~~ ^{Mikian du} Baigorriko herrietik
duela bostz urte ^{duela} ~~altikata~~ zen gazteria
ederra. Muga furua izan gatik, bal-
etzen gelditu Parisetik jin hel-oihu
saminahi got. Ah! zoin gogotik zozgin
oro guduak! Zer samurra bihotzetan,
~~zer~~ ^{nolako} gaurra bezietan, zainetan nolako
khechua, zer abegantzia halarik ere!
Bazuen hamar urte asetzen hasiak
ginela alemanaren dikhiduez, erakitzen
zaungun osolak, neurria gaindi zen
azkenekotz, jo zuen ornak!

Beljikatik gibelka, baina den gutiene-
ko lotsarik gabe jin ondoan, ~~ttt~~ Marneko

ibai bazterrean parte hartu zuten
 ohorezki, etsaiake ^{ustetegiak gaitzen} ~~eman~~ ~~izan~~ ^{ukarri zuten} ~~zituzten~~
 ukaldi gaitzean ^{ustetegiak} eta geroztik
 humat, zaindu dute Frantzia, bakotxak
 bere chokkan eta bere lanari, - egunetik
 egunera urhatse, ~~urhato~~ ^{urhato} ~~khentzen~~ ^{khentzen} zutela
~~Frantziako~~ ^{gure} ~~lurra~~ ^{haitan} ~~etsaiaren~~ ^{atzakuntzarik}
 Andana bak hil izan ~~dira~~ ^{besti habitak guti eskizitak} bainan,
 bigi ala hil, orok gogotik dute nahi
 ukhan bethe beren egumbidea.

Baten egintza espantagarria dautzuek
 bakarrik aiphatuko hemen ^{stt} ~~sous-~~ lieutenant
 Cabillon, ~~haritxek~~ ^{haritxek} ~~egagutzen~~ ^{egagutzen} duyena, ~~airati~~ ^{gorat}
 baitzuen ~~hantzez~~ ^{bazalaska} armadaako lehen gizonen
 omenerak.

Mitrallusen erauntziak lotsaturik baitzauka,
 batallona, atheratzen da ^{jausian} ~~v~~ ^v aitzindari hori,
~~choit~~ ^{uhararen} ~~choit~~ ^{ogian} ^{choit}, arrolatik, Batoa
 laster batez, etsaiaren tresnak gelditu
 gabe biroka ari ziren zilorak, han bere
 eskuz hilik aurdituzten du aleman soldado

6

bat, eta huren lagun guziak hanturik
* baziren orotaratzazpi * berekin gibelat
ekartzan ± ordu beretik ~~bera~~ batallonak
"plaza libre" zabal ^{batzuen} ~~ezitza~~, aitziatzeko
han- karat.

Baigorriaren khar bera Urfeldarrak,
aitzi hantarat helduz geroz, Muga hurbil
izan gatik, Baigorri baino hurbilago
oraino, hantzek nahiago ukau zuten
beren odole ichuri, egintzeari ukho
egin baino.

Izan ziren beiratu zutenak — zer
ikusiz! zeru hotz goibel bax gainetik,
ura azpitik — zer delako ibaiaren
gibelan * Belgika gaichoari egin ebatsiz
etsaiak utzia zakon chevenda.

Bertz batzuek ikusi zuten, etzand-
larik berak alfer, 1917^{an} ostavilan,
Somme deitue ibaiaren inguruetan,

7

alemana hezten, akitzjen, izialdura
batak lotsatzen, angles eta frantsesen
oldar dorpänen azpian.

Bakar batzuek, harat joan aitzinian,
jastatura zuten ja Champagnako bekoz-bekoz,
dalkizuen tokirik hitzetan, dena larre
buluzi, dena ^{pino}Voihanaska erpilik, dena
alhor mehe laurutu.

Gerlari hoitarik bat aiphatuko
dautzuek. Gerla huntan ikusi ~~ditu~~
soldado pulliteneotarik da : gazte,
muthiko begitarate on eta maitagarrikoa,
bipitula zorroztasunik gabe, herabetasun
doiti ~~ta~~ batekin belthi arrai, belthi
fedez bethea, belthi neurri berdean
langile jarraitki, ~~gavol~~ ^{etorkizun} hobekaren
esperantzian. Un vrai petit soldat
de France, hor-behiti erraiten ohi den
~~un~~
begala -

3

Egun batez guardia zagon, aitzin
aitzineko errekaen barne hezirik. Trauntar
izigauri baten ondotik, huna nun atheratzen
diren haren parulan hamar bah aleman,
burdin-harien artean herrestan; # her
bichkar tipienen, haren beren gibelan
beren burua ahal bezarbat artharekin
kurubilkatuz gordetzen zutela. Etzanden lo
gure barrandariak. Bahazuz pikor
andana batez emalditzen dituzte suze
buru handi higuinak.

Gitzien zuen oraino bizkitartean.
Gibelekin heldu gitzien aitzindari bat,
herrestan hau ere, burua gordetzen
zuela bere soldadoren soinaren gibelan,
— eskuan zankan miraila bati esker
ikusten zituela frantsesen buruak.

Bala bakar batez, bainan chukan,
urpeledar^{gure} soldadonak zuen ^{etzan} ~~aitzindari~~ hil
gogor batz.

Zer erranen dut Bankarrez, eta
dakitan guzia erranikan ere, ez dea
izanen eskas, egin duten lanaren aldean?

Hiruetan hogoi soldado gudari
Bankatik, bertzeak bertze! Bata ~~hori~~
araz leue bat, holako herri tipi
batetik aheratzeke! Muga hurbil
zen bizkitartian hemendik ere, bainan
~~herriaren amoniat~~ ^{mentak} ~~kontzientziak~~ ^{mentak} ~~helsia~~ ^{mentak} ~~zokolen~~ ^{mentak} ~~zesarri~~ ^{mentak} ~~gora~~
batez. Eskualden garbi eta frantses
egiazko, etzitzazikon joan ^{bertzaldenak} ~~bertzaldenak~~.

Eta zer gizon gazte larri, ginkharri,
zankharak! Ama azkarren esne onetik
haziak, beren mendietako aize garbitik
bulharak sendo, haur danik
nekearekin egina ezagutza oso gozo
bat... #Aitzindari izan banintz, eta

10

atxiki izan balitz Frantziar, armadaren
ebergailu eta mami ginharriztat, guardia
berezi bat, hala nola baitzen Alemaniak
~~la~~ garde prussiarre deithua, hartan
sartu ~~ginduz~~ ^{ginduz} ~~ginduz~~ ^{ginduz} jopotik, ukondo
ukondo, ~~Bankar~~ ume gathorruak!

Bederazka, eta ardura elgarretarik
berech, egin ukan dugu halere lan
onik. Zaindu dugu samurki itsas-hegirik
Alsacraino hedatzen zen arnoila- Basia
izan direnak ere Italiaren laguntzen,
bai eta Salonikan, orotan samurki
hautemanazten zakotelarik etsaiari
zet odolaren jabe ziren-

Guzien artian, aiphatuko dauzuek
baten egintza miresgarria.

Ontsa orhoit baniz, viagan
urthekoa da. Aisne deithu ur-baz-
terretan ehorik, alemana aitzinean
gineraman- Guve batallonetarik bat,

. Lahure deitue Champagne zoko
 laggarritik jaugian bagoan, ihes zoaginez
^{axtaletik} ~~janak~~ nahiz. # Lerdoin buluzi baten
 gainera heltzen dira gure gizonak, eta
 han gelditzen harriturik-i Lerdoin ahal-
 chago baten hegitik, bospasei alemanek
 beren mitrallusekin bipiltzen jakoten
 helburak ziren bichkarna. Ezin aitzina
 nehoririk. # Ahur bah soldado lehiatzen
 dira halere. Ukurturik, erdi herrestan,
 beren burua ahal bezala gordez kanon
 ukaldiek zilate erroitzetan, arbola
 chehatuen gibellan, pentoka guzien
 maldan trikatuz, urhatska, ~~itzuti~~
 inguru handisko ^{erantzi jasan} bat eginuz, heltzen
 da aiphatu saldoñoa, Bankar gaztea
~~buruzagi~~ buruzagi, alemanen gibeleraino.
 # Oharitzen zaizkote hok, itzultzen beren
 mitrallusekin, bainan eskualdunak
 eta huren lagunek itzituzyten oraino

12
arras ethensuak beren zainak,
nahiz bazitaken zertaz. Azken
jauzi batez ~~meneratzont~~ ^{etxerik} ~~dituzte~~ eta,
baionetaren puntaz deiete erakusten
beihalako frantses gudarien ara garbia.

Aloudarrek barka lezabaketek
gogotik, ez banintza ~~harra~~ ager,
arzoenen eretzcan, heien merezimenduak.
Ez ^{zakizkitale} ~~zaitzkitale~~ bizkitartian samur, are
gutiago aiker, heritar oroen ijentan
emaiten badeiet hemen, laburki, gei
dirien aiphamena. # Herri^{lurrian} ere Frantzia
zerbitzatu dutenak, — arrotzerak bazoagkelarik,
asko beren ahaiden ganak — gijontasuna
dute gortsi, ez intesa; ez beren
bizia, bainan heritar guziena; ez
beren ona, bainan ohorea, bainan
beren ondoaren libertatia eta ona; ez
urrungo lehor balian irabazpide
berkoi baten ^{goramuz} ~~abegin~~ ahalak, bainan

jutzenaren alderdia, suan -
^{Benji la josi}
^{bet gso bety jahi dokapalan banna}
~~zaki ketonar~~ ~~zaki onar~~ jarraiki izan dira, gertha
~~zaki onar~~ gertha, eginbide ibonari. Hamaka
 ez ditugu ikusiren gehiago, nahiz
 gutartian belhi biziko diren. Hamar
 batetik badaukazate ~~guretski~~^{guretski}, ichilik,
 gerlako sarraikiak; bejpalauk jastate
 dute, eta luze jasan, aleman preson-
 dejetako egotza gogorra ^b ~~loziduu~~ ~~tanpidea~~
~~zaki onar~~ bermatu izan ^{guretski} ^{guretski} dira; zaldizko,
 oinezko, artiller, geniako soldado,
 francisier, kolofatuon arthazale; batzu
 Ameriketako bazterretarik jinik, ameri-
 kanekin batian- Bakotcha, bere tokian,
 bere lerian, bere ahal guziaz.
 Frantziaren gizon, sortzez altutarrak den
 aitzindari batek erakusten zaketela omi
 etsemplurik eberrenda -

Bagintuen aitzin hartan ^{sei} batz
 apez, eta apez-gei bat. Biga

14
hilak ijan dina, bah edar ballan; bertzia
bere ^{hiskiji} ~~laguntza~~ angles armadari behar-
ordu handi batez laguntza zeramatzolarik.
Erlisionerik ^{gabeko} ^{frantsis} ^{farangtu} ~~gaitortzeko~~ idazle batek
izkiriatu urkan ditu hitz hok : = Beren
eguibidea ^{biak} ^{gaitortzeko} ^{harkitiki} ~~ontsa~~ bethetyen dutelarik, ez
da hiru gizon baizik munduan : apega,
neurritzalea eta soldadua. « Il n'y a que trois
~~hommes~~ ^{hommes} au monde : le ^{prêtre}, le ^{poète}, le
~~soldat~~ ». C Hiru gizon horiek dutelakotz
ezen, gozotik gutiena les hunen gainean;
horiek dituztelakotz bihotzmin handienak
jasaiten; hoitaz duzelakotz gutienik
urrikalmendu mundutarrak. Eta bizkitar-
tian nehorik ez duzelakotz jendiazen barnea,
jendiazen gogo mina, hiru gizon hoik
begala inharrosten euroraino!

Panien zer eruan zuten delako
idazleak, larri beraren barnean ikusi
urkan balitu, gerla huntan begala,

d^r J Etchepare

Grand-Seminaire

publics
de l'Université

5

D² : Etchepare

1 lettre

1 discours A. Combattants -